

MAKK KÁROLY

Hairá Iván!

Hajráááá, Darvas Ivaaaaan!"

1946 őszén mint a Színház- és Filmművészeti Főiskola újdonsült hallgatója valami diáktalálkozón találtam magam, melynek célja egy konfliktus elsimítása (vagy kiélezése) volt az akkori Egyesületi Színiiskola és a mi Főiskolánk között, melynek álláspontját képviselve egy jóképű, harcias, vékony fiú vitte a prímet olyképpen, mintha egy kicsit saját magát is utánozná.

Te voltál az, drága barátom, kedves Iván. Azaz hogy akkor még Szilárd, hiszen az volt a hivatalos keresztneved.

Csak úgy előkapkodok (-rángatok) az emlékezetemből néhány történetrövidéket, melyek majd - reményeim szerint - olyan képpé állnak össze, mellyel méltóan ünnepehetjük a születésnapodat. A méltón természetesen nem a „méltóságos mementót” értem: nem passzol az egyikünkhez sem.

Egy vagy két évvel később tündérien pojjá-cáskodsz egy ütődött gróft játszva a *Díszmagyar* című filmben. Én lóti-futi asszisztens vagyok méris megenyhedtem magamnak hogy

a többiekkel együtt a hasamat fogva röhögjek a jeleneteden. Te pedig - végezvén a forgatással - távozol, arcodon a későbbi híres „Dar-vas-manír” és a szerep különös keverékével.

„Milyen kár, hogy ez a fiú csak ilyen negatív szerepekre lesz jó!” - mondják a főnökök. „Micsoda? Hát nem láttak Téged Várkonyi Művész Színházában Raszkolnyikovként és később a legendás *Euriidikében* Tolnay Kláival?” „Ha valamikor majd én rendezek...” - ötlök fel bennem a gondolat.

1954. Gyuri pincért játszod a Madách Színházban, a főszerepet, Liliomfit pedig kedves jó volt tanárom, Ladányi Ferenc. Én pedig készülök a filmre. Egyben biztos vagyok - bár kapcsolatunk olyan „Szevasz, hogy vagy”; „Rohanok, szevasz” -, abban, hogy Liliomfit Neked kell játszandó.

Elkezdjük a forgatást, nincs sok lelki élet meg elemzés, csak az eredendő, ősi játékedv. Fél szavakból értjük egymást, ahol

„Károly, kééééérlek, mutassad már meg énnéééem, hogy is csináljam.”

Erre az azóta már országosan ismert, csodált és bírált maníros íróniára „méltó” rendezői választ diktált a helyzet. Ugyanis ott állt, lézengett körülöttünk Soós Imre, Ruttkai Éva, Balázs Samu, Dajka Margit, Tompa Pufi, Pécsi Sándor... Még éltek bennem a régi sportolói reflexek, nagyon kényelmesen fellépkedtem az összehordott asztalok és székek legtetejére - jó négy méter magasra -, végigtekintettem a „társulatomon”, majd lazán leugrottam, jó ritmusban talajt fogtam, és hozzá fordultam: „Vala-hogy így.”

Mindenkit frappírozott a csattanós válasz (legjobban saját magamat...), és akkor Te is felkapaszkodtál az asztalok és székek tetejére, és amikor a másodperc egy töredékére megtorpantál, letről még elcsíptem egy bizonytalan pillantásodat - de Te már lent is voltál. „Így gondoltad?” Kit tapsolt meg a társulat? Naná,

Röhögtünk, boldogok

voltunk, csináltuk tovább a mozit. Te esténként gitároztl, szórakoztattál bennünket, alig tudtunk elszakadni egymástól, miközben én orvul figyeltelek. Micsoda pasi: ezer játékos ötlet, szív, szakmai tudás, intelligencia, egy kis bohém megbízhatatlanságnak és a szakmai fanatizmusnak elegáns keveréke! Gyönyörű nyár volt, és micsoda film...! (A rokonszenves olvasótól elváratik e szakmai nagyképűség megértése.) Es egyszerre Te lettél az új magyar filmsztár. A Cannes-i Filmfesztivál zsurnalisztái szerint a magyar Gérard Philipe.

A nők - gimnazisták és nagymamák, autogramgyűjtő szemüveges titkárnők, jól megtermett presszóslányok, kalauznők és meg nem értett feleségek - a Te autogrammodra vadásztak, vártak sorukra a színházak művészbejárójánál, vagy akár az utcán elkapva (leszólítva), és néztek Rád csillogó, vágyakozó, boldog tekintettel, amíg alákapnyarítod a neved: Darvas Iván.

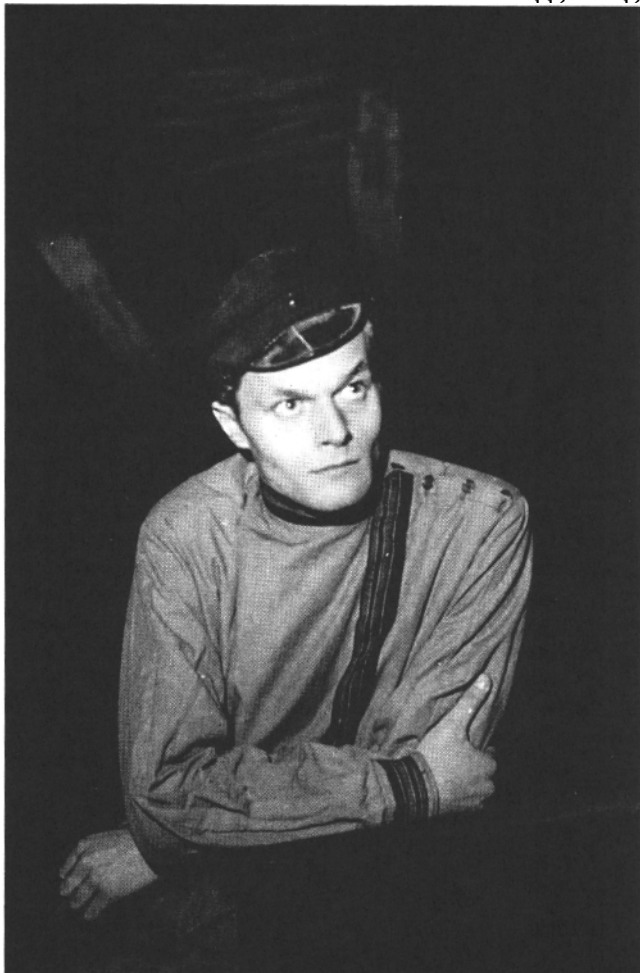
Istenem, de frappáns lenne most elbúcsúzni Tőled a szokásos szavakkal, jó egészséget és sikeres munkát kívánni Neked és hozzátartozóidnak, úgy, ahogy eddig tettük. De hát még csak 1954-ben vagyunk, kedves barátom. Mi mindent kell még az emlékezet zsákjából előkaparnom!

Te beküzdötted magad a börtönbe, nem elsősorban forradalmi tetteiddel, hanem az ismert neveddel. Mi, akik megsztuk, elszoruló szívvel vártuk a Rólad szóló híradásokat. Nagyon gyorsan nagyon mélyre rohant Veled az élet hullámvastúja, és pimasz módon nagyon lassan kapaszkodott vissza (fel). A börtön után eljátszhattad a segédmunkás szerepét - ezúttal színház nélkül -, majd később kegyelemből egy vidéki színházban találhattad magad.

Vajon milyen érzés lehetett ugyanabban a börtöncellában eljátszani a *Szerelemben* a Téged megillető szerepet, ahol korábban „büntetésedet” ülted le? Elégtétel volt-e számodra az ismerős smaszerek döbbsétekin-tete, vagy túl voltál már mindenben? A sötét vetítőben ülve, premier plánjaid között válogatva csak azt láttam, hogy tekintettedben megjelent az élet poklait megjárta férfi minden fájdalma, érzékenysége, tartózkodása, félelme és öröme. Ezt már nagyon nehéz eljátszani, ezt csak mint ajándékot lehet átadni a nézőnek.

Egy pillanatot azért még felidéznek a forgatásról - akkor megbántódtál, remélem, most már csak mosolygosh.

Fáradtak voltunk mind a ketten, Te valamelyik színházból jöttél, hoztad magaddal a próba teatralitását. Egyszerű jelenet volt, gondoltam, ez Veled annyi, mint egy legyet elkapni. Forog a kamera, s Te megszólalsz azon a színházból hozott hangon. „Még egy-

Raszkolnyikov (Művész Színház, 1947)

Darvas Iván (*Orpheusz*), Rátkai Márton (*Apa*) és Várkonyi Zoltán (*Esőköpenyes férfi*) az *Eurüdikében* (Művész Színház, 1946) (Kálmán Béla felvételei)

szer" - kértem. Részéről sóhaj, mondat - részéről további elégedetlenség. Mit mondanak? Hisz írtam már, nem szerette egyikünk sem a komplikált elemzéseket. Kicsúszott a számon: „Iván, elég, ha a neved adod.” Bosszúsan elfordultál, legyintettél (sokszor nyilatkoztál, hogy nem szeretsz filmezni), aztán megindul a kamera, és megszületik talán a legszebb mondatod a filmben.

De azért komédiás maradtál a javából.

Egyszer elmesélted - talán már nem is emlékszel rá -, hogy milyen rémesek tudnak lenni a „szíiiiinészeek”, helyesebben nem azt mondtad, hogy tudnak, hanem hogy tudunk. Hogy Te magad is, ha a színpadon elő-adás közben egy mondat, egy gesztus nem úgy sikerül, ahogy kellene, ha Benned valami zavar támad, utána, az előadás végén fel-dúlva követeled azt a könyvecskét, amelyben fel lehet sorolni azokat az objektív okokat, melyek megzavarták játékodat. Szörnyű dolgokat (valakinek a háttérben nyikorgott a cipője, a folyosóról behallatszott a színpadra

egy ajtócsapódás, sőt egy rosszindulatú kolléga a háttérben képes volt eltüsszenteni magát). En akkor elröhögtem magam, de Te macacsul bizonygattad, hogy ez a lelkiállapot úgy hozzátartozik a színészethez, mint a nadrág-gomb a slicchez (a cipzártól mindig is féltél).

Mindezt azzal a már véglegesen kialakult, sokat dicsért, imádott és bíralt etc. Darvas Iván-i manírral.

De nagy lator vagy te, édes Iván! Mintha csak azért eresztettél volna le néhány évig, kisebb-nagyobb csetepatékba bonyolódva különböző színidirektorokkal, hogy elaltasd a figyelmüket, hogy megkérdézhessék: mi van a Darvassal? En megmondom. Jó tíz éve futja köreit, kiszámított pontossággal, erejét a leghasznosabban beosztva, részidejét pontosan betartva, a sorra kerülő akadályt úgy véve, hogy idegei már a következőre koncentrálnak. Dráma, bohózat, vígjáték - Neked egyre megy: szövegtudás az olvasó-próbán, és közepes darabok mennybevitele a premieren. Es állandó keresés. Ha a kezembe

nyomok egy színdarabot, amiről úgy gondolom kedvedre való, már másnap cseng a telefon: „Kááááároly, ha tenéééked komolyan tesszik, meg kellene beszélünk.”

A Marinak (Töröcsik) és Neked írt forgatókönyvet részletesen megtárgyaljuk. Megállás nélkül tervezel, állandó keresésben vagy. A múltkor egy szálló halljában beleborzongtam, amikor elővetted a naptárad, és megcsináltuk a következő három év tervét.

Mint egyik edződ (újabb nagyképűség, újabb bocsánatkérés) képzeletbeli arénánkban figyellek elbűvölve, és önkéntelenül ki-szakad tudómból a biztató kiáltás: „Hajrá, Iván! Hajrááá, Darvas Iváááán!”

Nem egyedül figyelek Rád ebben az arénában...!

Káááároly"

Budapest, 2000. június 7.